

UCHWAŁA

Dnia 25 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)

SSN Mariusz Łodko

w sprawie z powództwa Powiatowego Rzecznika Konsumentów w S.
działającego jako reprezentant grupy
przeciwko Bankowi [...] Spółce Akcyjnej w G.
o ustalenie ewentualnie o ukształtowanie,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 25 stycznia 2022 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w [...]
postanowieniem z dnia 9 czerwca 2021 r., sygn. akt V ACz [...],

"Czy po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), na postanowienie w przedmiocie składu grupy zgodnie z art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 446) o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, zażalenie na postanowienie sądu przysługuje do sądu II instancji na podstawie art. 394 § 1 k.p.c., czy też do innego składu sądu I instancji zgodnie z art. 394^{1a} k.p.c.?"

podjął uchwałę:

Na postanowienie sądu pierwszej instancji co do składu grupy wydane w postępowaniu grupowym przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji (art. 394 k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 446 ze zm.).

UZASADNIENIE

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało w ramach postępowania zażaleniowego prowadzonego przed Sądem Okręgowym w G. w postępowaniu toczącym się na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 446 ze zm., dalej: u.p.g.). Pozwany bank zaskarżył postanowienie tego Sądu z 11 września 2020 r. o ustaleniu składu grupy wydane na podstawie art. 17 ust. 1 u.p.g. Pozwany wniósł dwa odrębne zażalenia, z których jedno skierował do Sądu Apelacyjnego za pośrednictwem Sądu Okręgowego, a drugie do Sądu Okręgowego jako zażalenie poziome z wnioskiem o wystąpienie z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego.

Sąd Okręgowy po przeanalizowaniu zmian modelu postępowania odwoławczego dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm., dalej: ustawa z 2019 r.) stwierdził, że ustawodawca przyjął niefortunny model delimitacji kompetencji do rozpoznania zażalenia pomiędzy sądami pierwszej i drugiej instancji. Zamiast wprowadzić zasadę, że zażalenia na rozstrzygnięcia niewymienione w art. 394 § 1 k.p.c. rozpoznaje sąd pierwszej instancji w innym składzie, wprowadził w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. osobny katalog rozstrzygnięć, które podlegają tzw. zażaleniu poziomemu. Prowadzi to do poważnych problemów interpretacyjnych. W zakresie przedstawionego zagadnienia prawnego Sąd drugiej instancji zrelacjonował dwa stanowiska.

Zgodnie z pierwszym stanowiskiem zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji co do składu grupy na podstawie art. 394 § 1 k.p.c. nadal powinno być rozpoznawane przez sąd drugiej instancji, jak miało to miejsce w stanie prawnym obowiązującym przed 7 listopada 2019 r. Za dewolutywnym charakterem tego zażalenia przemawia to, że zażalenie stanowi środek odwoławczy. Ponadto w doktrynie jednoznacznie podnoszono, że środki odwoławcze charakteryzuje dewolutywność i suspensywność. W związku z tym można przyjąć, że podstawowe znaczenie nadal ma zażalenie dewolutywne, co

oznacza, iż zasadę stanowi zażalenie do sądu drugiej instancji. Można uznać, że skoro w stanie prawnym przed 7 listopada 2019 r. wszystkie zażalenia na postanowienia sądu pierwszej instancji miały charakter dewolutywny, to w nowym stanie prawnym charakter poziomy uzyskały tylko te zażalenia, co do których ustawodawca wyraźnie przewidział, iż są rozpoznawane przez inny skład sądu pierwszej instancji. Stanowisko to stanowi wsparcie poglądu wyrażonego w uchwale Sądu Najwyższego z 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20 (OSNC 2021, nr 4, poz. 25), wskazującej, że podstawowy model zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji nadal stanowi zażalenie dewolutywne, a przewidziane w ustawie przypadki zażalenia poziomego należy traktować jako odstępstwa od modelowej konstrukcji zażalenia wyrażonej w art. 394 w zw. z art. 395-397 k.p.c.

Drugie stanowisko według Sądu Okręgowego można wywieść z nowo wprowadzonej kompetencji innego składu sądu pierwszej instancji do rozpoznawania zażaleń na postanowienia sądu pierwszej instancji, o czym stanowi art. 394^{1a} k.p.c. Możliwe jest twierdzenie, że skoro sąd pierwszej instancji ma kompetencję do wydania rozstrzygnięcia w przedmiocie składu grupy, to ma on również kompetencję do rozpoznania w innym składzie zażalenia na postanowienie w tym przedmiocie. Przyjęcie drugiego stanowiska uzasadnione jest zmianą ustawodawczą polegającą na wprowadzeniu zażaleń poziomych, co w dążeniu do przyspieszenia postępowania – oznacza poszerzenie kompetencji sądu pierwszej instancji o uprawnienie do rozpoznawania zażaleń. Sąd podkreślił przy tym, że art. 17 ust. 2a u.p.g. stanowi, iż wniesienie zażalenia na postanowienie w przedmiocie składu grupy nie wstrzymuje merytorycznego rozpoznania sprawy. Niezwłocznie po wydaniu postanowienia w przedmiocie składu grupy sąd wyznacza rozprawę lub w inny sposób nadaje sprawie dalszy bieg. Uwzględnienie zasad ekonomiki procesowej przemawia za tym, że to sąd pierwszej instancji w innym składzie powinien rozpoznawać zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji co do składu grupy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Nie powinno być wątpliwości, iż w okolicznościach sprawy mają zastosowanie przepisy o postępowaniu zażaleniowym ukształtowane ustawą

z 2019 r. Wynika to z wniesienia zażalenia przez pozwanego po wejściu w życie tej ustawy, czyli po 7 listopada 2019 r., od kiedy to stosuje się jej przepisy o środkach odwoławczych. Zaskarżone postanowienie sądu pierwszej instancji zostało także wydane już po tej dacie, tj. 11 września 2020 r. Przepis intertemporalny ustawy z 2019 r. wyraźnie uzależnia jednak stosowanie nowych przepisów od chwili dokonania czynności (art. 9 ust. 1 ustawy z 2019 r.), a rozciąga stosowanie przepisów dotychczasowych jedynie na rozpoznanie środków odwoławczych wniesionych przed wejściem w życie ustawy (art. 9 ust. 4 ustawy z 2019 r.). Skoro zatem zażalenie zostało wniesione już w nowym stanie prawnym ma on zastosowanie w niniejszej sprawie.

2. Możliwość wystąpienia sądu odwoławczego z pytaniem prawnym jest przede wszystkim uzależniona od tego, czy sąd ten jest adresatem wniesionego środka prawnego. Jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z 15 marca 2018 r., III CZP 109/17, w sytuacji, w której dany środek zaskarżenia jest kierowany do określonego sądu jako właściwego do jego rozpoznania (sądu *ad quem*) za pośrednictwem sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie (sądu *a quo*), zagadnienie prawne Sądowi Najwyższemu może przedstawić tylko sąd, do którego kierowany jest ten środek (sąd *ad quem*). Nie może to być sąd, za którego pośrednictwem środek zaskarżenia jest wnoszony (sąd *a quo*).

Pozwany wniósł dwa zażalenia na to samo postanowienie, z których jedno skierował do Sądu Apelacyjnego w (...) za pośrednictwem Sądu Okręgowego w G. Drugie zostało zaś zaadresowane do Sądu Okręgowego w G. Oznacza to, że w odniesieniu do pierwszego zażalenia Sąd Okręgowy w G., działając jedynie jako sąd w postępowaniu międzyinstancyjnym, nie był uprawniony do wystąpienia z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego (art. 390 k.p.c.). Powinien był zatem, w zakresie tego zażalenia, przekazać akta sprawy wraz z zażaleniem do Sądu Apelacyjnego (art. 395 § 1 zd. 1 k.p.c.). Sąd za pośrednictwem, którego wniesiono zażalenie nie jest bowiem właściwy do orzekania o dopuszczalności wniesionego środka odwoławczego w związku z przyjętą od 7 listopada 2019 r. regułą, iż sąd za pośrednictwem którego wnosi się zażalenie jedynie przekazuje akta sprawy sądowi drugiej instancji (nowe brzmienie art. 371 k.p.c. oraz art. 395 § 1 k.p.c.). Ze względu jednak na fakt, że w odniesieniu do drugiego z zażaleń Sąd Okręgowy w G. jest

uprawniony do oceny jego dopuszczalności (a w razie uznania, że właściwe jest zażalenie dewolutywne do uznania swej niewłaściwości) należy uznać, że w tej sprawie nie zachodzą podstawy do odmowy udzielenia odpowiedzi na przedstawione pytanie prawne.

3. Zarówno Sąd Najwyższy, jak i doktryna wyjaśniły już przekonująco, że w sytuacji, w której ustawa dopuszcza zażalenie, nie wskazując, jaki sąd jest właściwy do jego rozpoznania to powinien je rozpoznać sąd drugiej instancji, gdyż jest to wciąż rozwiązanie modelowe w postępowaniu cywilnym. Pogląd ten został wyraźnie wypowiedziany po raz pierwszy w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20 (OSNC 2021, nr 4, poz. 25). Założenie, że przewidziane ustawą przypadki zażalenia, do którego rozpoznania jest właściwy inny skład sądu wydającego zaskarżone orzeczenie, należy kwalifikować jako odstępstwa od modelowej konstrukcji zażalenia wyrażonej w art. 394 w zw. z art. 395-397 k.p.c., a nie odrębny rodzajowo środek zaskarżenia, należy uznać za operatywne także dlatego, że pozwala ono sformułować jasną wskazówkę interpretacyjną co do reżimu procesowego licznych przypadków zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, w których ustawa nie wskazuje, jaki sąd jest właściwy do jego rozpoznania.

Późniejsze orzecznictwo Sądu Najwyższego zaakceptowało ten pogląd, przyjmując jako regułę w razie milczenia ustawodawcy, iż do rozpoznania zażalenia właściwy jest sąd drugiej instancji. Przykładowo w postanowieniu Sądu Najwyższego z 30 września 2021 r., III CZP 47/20, przyjęto, że generalną zasadą w postępowaniu cywilnym jest rozpoznawanie zażaleń przez sąd drugiej instancji z uwagi na ich tradycyjnie dewolutywny i suspensywny charakter, a wprowadzenie na szerszą skalę zażaleń poziomych jest jedynie zwiększeniem zakresu wyjątków od tej zasady. Ponadto wykładnia systemowa, oparta na kolejności przepisów w treści aktu prawnego, może przemawiać za stanowiskiem, że podstawowe znaczenie ma zażalenie dewolutywne. Potwierdza to fakt, że ustawa z 2019 r. nie wprowadziła wyraźnej regulacji, że zażalenie nieujęte w katalogu określonym w art. 394 § 1 k.p.c. przysługuje do sądu drugiej instancji, natomiast w dwóch przypadkach poza art. 394¹ § 1 k.p.c., tj. art. 741 § 2 k.p.c. i art. 767⁴ § 1 k.p.c., ustawodawca przewidział wprost, że określone zażalenie należy do katalogu

zażeń poziomych (por. też uchwały Sądu Najwyższego: z 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20; z 9 marca 2021 r., III CZP 89/19).

Pogląd o przyjęciu zażalenia dewolutywnego jako rozwiązania modelowego, co implikuje założenie o właściwości sądu drugiej instancji do rozpoznania zażalenia w razie milczenia ustawodawcy, dominuje też zdecydowanie w doktrynie.

4. Tak ujętą generalną regułę na tle przepisów u.p.g. wspierają jeszcze dodatkowe argumenty. Po pierwsze, do 7 listopada 2019 r. nie budziło wątpliwości, że to zażalenie dewolutywne było tym środkiem odwoławczym, które służyło kontroli postanowienia o składzie grupy z art. 17 u.p.g. Zmiana tego stanu rzeczy wymagałaby od ustawodawcy wyraźnego uregulowania, tak jak stało się z zażaleniem na postanowienie w przedmiocie kaucji (art. 8 u.p.g.). Po drugie, argumentu przeciwnego nie dostarcza okoliczność podniesiona przez Sąd pytający, iż zgodnie z art. 17 ust. 2a u.p.g. wniesienie zażalenia na postanowienie w przedmiocie składu grupy nie wstrzymuje merytorycznego rozpoznania sprawy, a niezwłocznie po wydaniu postanowienia w przedmiocie składu grupy sąd wyznacza rozprawę lub w inny sposób nadaje sprawie dalszy bieg. Regulacja ta jest obecna w ustawie o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym już od 1 czerwca 2017 r., a więc obowiązywała w czasie, gdy nie było wątpliwości, że zażalenie, którym należy kontrolować postanowienie o składzie grupy jest zażaleniem dewolutywnym. Wprowadzając zresztą w 2017 r. to rozwiązanie, ustawodawca bez wątpienia zdawał sobie sprawę z komplikacji związanych z jednoczesnym merytorycznym rozpoznaniem sprawy i zażalenia co do składu grupy. Po trzecie, rozstrzygnięcie o składzie grupy ma niebagatelne znaczenie dla stron postępowania i osób dochodzących roszczeń w postępowaniu grupowym. Nie jest zaś tylko jednym z wielu rozstrzygnięć formalnych wydawanych w tym postępowaniu. Po uprawomocnieniu się tego postanowienia oświadczenie członka grupy o wystąpieniu z grupy jest bezskuteczne (art. 17 ust. 3 u.p.g.). Tylko członkowie grupy mogą zaś decydować o zmianie reprezentanta grupy (art. 18 u.p.g.), wyrażać zgodę na czynności dyspozytywne reprezentanta grupy (art. 19 u.p.g.) oraz to członka grupy przesłuchuje się w charakterze strony (art. 20 u.p.g.). Przede wszystkim zaś wyrok prawomocny ma skutek wobec wszystkich członków grupy (art. 21 ust. 3 u.p.g.). Rozstrzygnięcie zatem o przynależności do grupy

należy do tych orzeczeń, które decydują o możliwości partycypacji w postępowaniu grupowym i skutkach orzeczenia wydanego w tym postępowaniu. Jego waga przemawia zatem za poddaniem go kontroli o charakterze dewolutywnym.

5. Z tego względu, Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c. podjął uchwałę jak na wstępie.